

Gemeente Utrecht

Accountantsverslag voor het Boekjaar 31 december 2011

16 mei 2012

Aan de gemeenteraad
van de gemeente Utrecht
T.a.v. Bureau Griffie
Postbus 16200
3500 CE UTRECHT

Datum
16 mei 2012

Behandeld door
drs. A. van Doesburg RA

Ons kenmerk
3113050120/AD/SVKN/0528

Onderwerp
Rapport van bevindingen controle jaarrekening 2011

Uw kenmerk
-

Geachte raad,

Hierbij ontvangt u ons accountantsverslag over het boekjaar 2011. Dit verslag geeft onze belangrijkste bevindingen weer.

Wij vertrouwen erop u hiermee van dienst te zijn geweest en zijn graag bereid tot het geven van een nadere toelichting.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

K. Bruggeman RA

c.c. het college van burgemeester en wethouders

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Opdracht	4
3	Controleverklaring 2011	6
	3.1 Algemeen	6
	3.2 Fouten en onzekerheden	6
	3.2.1 Overlopende activa en passiva	7
	3.2.2 Wet Werk en Bijstand (WWB)	7
	3.2.3 Inkoopfacturen	7
	3.2.4 Winstneming Voordorp Zuid	7
	3.2.5 Conclusie fouten en onzekerheden	7
4	Bedrijfsvoering	9
5	Jaarrekening	9
	5.1 Jaarrekeningsproces	9
	5.2.1 Algemene beschouwing	10
	5.3 Balans	10
	5.3.1 Voorraad gronden	10
	5.4 Single information Single audit (SiSa)	14
6	Bevindingen inkoopfacturen	15
7	Wet houdbare overheidsfinanciën	15
8	Afsluiting	17

Bijlage: één

Gemeente Utrecht
te Utrecht

1. Inleiding

Onze controle bestaat in hoofdlijnen uit drie fasen: de risicoanalyse, de interim-controle en de jaarrekeningcontrole. De uitkomsten van de risicoanalyse bepalen de omvang en de diepte van onze werkzaamheden.

Onze risicoanalyse en de daarop gebaseerde controleaanpak richten zich niet uitsluitend op de jaarrekening zelf maar ook op het systeem van interne beheersing. Hoe beter dat systeem functioneert hoe meer zekerheid bestaat dat betrouwbare informatie wordt opgeleverd, zowel tussentijds als bij de jaarverantwoording. Omdat deze interne beheersing het gehele jaar goed dient te functioneren, hoeven wij met de aanvang van onze controle niet te wachten totdat de jaarrekening gereed is. Onze controle vindt daarom voor een belangrijk deel reeds in het boekjaar zelf plaats. Wij onderzoeken tijdens de interim-controle de proces- en programmerisico's om te bepalen of hierin voldoende beheersmaatregelen zijn getroffen. Deze controle hebben wij uitgevoerd in de maanden juli en augustus 2011. Onze bevindingen hebben wij u gerapporteerd in onze boardletter, gedateerd 13 oktober 2011.

Bij de jaarrekeningcontrole stellen wij vast of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften (het Besluit Begroting en Verantwoording, het BBV) en of de posten in de jaarrekening juist, volledig en betrouwbaar zijn en de baten en lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Ook stellen wij vast dat de posten goed zijn toegelicht. Bij deze controle hanteren wij bepaalde marges. De maximaal toe te passen marges zijn vastgelegd in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO). U heeft deze marges in de door u opgestelde controleverordening overgenomen. Onze controle heeft als doel om belangrijke onjuistheden en onrechtmatigheden te ontdekken.

Zoals hiervoor al is aangegeven hebben wij naar aanleiding van onze interim-controle een boardletter uitgebracht. Vandaar dat wij ons in dit verslag, wat de bedrijfsvoering betreft, hebben beperkt tot een follow-up van de belangrijkste bevindingen. In hoofdstuk 4 gaan wij hier nader op in.

2. Opdracht

Wij hebben van u de opdracht gekregen om de programmarekening 2011 van gemeente Utrecht te controleren. In de opdrachtbevestiging is deze opdracht in detail verder uitgewerkt. Het doel van onze controle is het verstrekken van een controleverklaring bij de jaarrekening. Zoals bekend vormt een controleverklaring geen bewijs voor de absolute juistheid van een verantwoording. Bij het opstellen van een verantwoording is het immers onvermijdelijk dat bepaalde posten worden geschat of dat anderszins aannames worden gemaakt.

Als voorbeelden noemen wij voorzieningen en de verwachte economische levensduur van vaste activa. Mede in verband met dergelijke schattingen en aannames is bij de controle van een verantwoording sprake van bepaalde marges, waarbinnen een post of de gehele verantwoording al dan niet voldoet aan de vereisten.

Deze marges of materialiteit geven de maximale fout en/of onzekerheid aan die in een verantwoording kan worden geaccepteerd, zonder dat dit gevolgen heeft voor de strekking van de controleverklaring. Hierbij is leidend dat het door de jaarrekening geschetste beeld de oordeelsvorming van de gebruiker niet wezenlijk mag beïnvloeden. Indien wel sprake is van een onjuist beeld heeft dit gevolgen voor de strekking van de controleverklaring of moet de verantwoording worden aangepast. Bij het bepalen van de omvang van de materialiteit speelt een groot aantal factoren een rol (bijvoorbeeld de omvang van de kosten, opbrengsten of vermogen).

In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) wordt in verband met bovenstaande gesproken over goedkeurings- en rapportagetoleranties. Als maximale goedkeuringstolerantie is 1% van de totale (bruto)lasten vastgelegd en is aan de raad de bevoegdheid gegeven om desgewenst een lager percentage vast te stellen. De gemeenteraad van Utrecht heeft in de controleverordening ex artikel 213 van de Wet Dualisering Gemeentebestuur ervoor gekozen aan te sluiten op de in het BADO genoemde goedkeuringstolerantie.

Onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) opgenomen in de 'Nadere Voorschriften inzake Onafhankelijkheid van de openbaar accountant' (hierna NVO) en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de NVO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Op basis van onze toetsing aan het 'normenkader' concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij uw gemeente in 2011 voldoende is gewaarborgd.

Frauderisicoanalyse en –beheersing

In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan, in uw geval, de gemeenteraad. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd binnen het controleteam en met het management van uw gemeente waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de eventuele mogelijkheden van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken en op preventieve maatregelen daarbij. Van het college hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd, waarbij het management of werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing of anderen in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn op de jaarrekening, zijn betrokken.

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die er op waren gericht om het risico van het “omzeilen” van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur te detecteren en hebben wij specifieke controles uitgevoerd op boekingen in het memoriaal, opgenomen schattingen en zijn wij alert geweest op significante en ongebruikelijke transacties.

Hoewel wij een kritische houding ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening hebben, merken wij op dat onze controle niet specifiek gericht is op het ontdekken van fraude. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2011 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Automatisering

Het is gebruikelijk dat wij melding te maken van de bij de controle van de jaarrekening gedane bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen die wij onderzocht hebben, hetgeen wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen. Hiervoor zou een specifiek daarop gericht onderzoek noodzakelijk zijn.

Bij onze controle in het kader van de jaarrekeningcontrole 2011 hebben wij geen nadere bijzonderheden geconstateerd die voor rapportering in aanmerking komen.

3. Controleverklaring 2011

3.1 Algemeen

Bij de jaarrekening hebben wij op 15 mei 2012 een goedkeurende controleverklaring afgegeven.

3.2 Fouten en onzekerheden

Tijdens de controle zijn zowel door de gemeente als door ons fouten in de jaarrekening geconstateerd. Dit waren financiële fouten en rubriceringsfouten. Aangezien wij bij onze steekproeven fouten hebben geconstateerd, hebben wij onze controle op onderdelen moeten uitbreiden.

Mede uit pragmatische overwegingen is een aantal fouten niet gecorrigeerd. In het vervolg van deze paragraaf gaan wij hier nader op in.

3.2.1 Overlopende activa en passiva

Bij onze controle van de overlopende activa en passiva constateerden wij een aantal fouten. Omdat wij gebruik maken van steekproeven resulteren de geconstateerde fouten in een geëxtrapoleerde fout van circa € 0,1 miljoen bij de overlopende activa en circa € 1,1 miljoen bij de overlopende passiva. Hierdoor zijn de overlopende activa te laag en de overlopende passiva te hoog weergegeven.

3.2.2 Wet Werk en Bijstand (WWB)

Inkomensdeel

Een belangrijke lasten- en batenpost voor de gemeente vormen de sociale uitkeringen (WWB, WIJ, IOAW, IOAZ, Bbz levensonderhoud beginnende zelfstandigen, WWIK en de Bijzondere Bijstand). De totale lasten en baten bedroegen in 2011 per saldo circa € 120 miljoen.

Bij de rechtmatigheidscontroles zijn in 2011 enkele financiële fouten geconstateerd. De fouten hebben vooral betrekking op vorderingen op bijstandsccliënten met een restbedrag kleiner dan € 150 die onterecht zijn afgeboekt. Deze fouten zijn integraal onderzocht, wat leidt tot een totaal bedrag aan fouten van circa € 40.000.

3.2.3 Inkoopfacturen

Bij de controle hebben we 5 onzekerheden en 1 fout geconstateerd. De onzekerheden gaan met name over onduidelijkheid over de autorisatie van de opdracht en de onderbouwing van de prestatielevering. De fout had betrekking op een onjuiste toekenning van een indexering. De omvang van de fout is beperkt en behoeft niet geëxtrapoleerd te worden. De onzekerheden zijn omvangrijker en resulteren, in een geëxtrapoleerde onzekerheid van circa € 1,0 miljoen.

3.2.4 Winstneming Voordorp Zuid

In het binnenstedelijk complex Voordorp Zuid is een kostenpost opgenomen van € 5 miljoen betreffende een bijdrage aan het concern van € 1 miljoen per jaar over de jaren 2011 tot en met 2015. Aangezien dit complex in de beginfase staat, is er nog geen sprake van winst. Dit leidt tot een fout in de jaarrekening van € 1 miljoen.

3.2.5 Conclusie fouten en onzekerheden

Fouten

Het totaal aan fouten hebben wij in onderstaand overzicht opgenomen, ingedeeld naar getrouw beeld, rechtmatigheid en fouten die het resultaat beïnvloeden.

Fouten	Getrouw beeld	Rechtmatigheid	Invloed resultaat
Overlopende activa	€ 0,1 mln	€ 0,1 mln	€ 0,1 mln
Overlopende passiva	€ 1,1 mln	€ 1,1 mln	€ 1,1 mln
Winstneming Voordorp Zuid	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln
Totaal fouten	€ 2,2 mln	€ 2,2 mln	€ 2,2 mln

De goedkeuringstolerantie voor fouten bedraagt € 13,5 miljoen (1% van de totale lasten). De goedkeuringstolerantie wordt gehanteerd om, met een betrouwbaarheid van 95%, een uitspraak te kunnen doen omtrent de getrouwheid alsmede de rechtmatigheid. Van de goedkeuringstolerantie dient op basis van onze controleaanpak een bedrag van € 9,0 miljoen gereserveerd te blijven voor onbekende, niet geconstateerde fouten. De resterende € 4,5 miljoen is beschikbaar voor niet gecorrigeerde, geëxtrapoleerde fouten. De bovengenoemde fout, resulterend in te hoge lasten van € 2,2 miljoen, blijft beneden dit bedrag, waardoor wij de jaarrekening op dit punt kunnen goedkeuren.

Onzekerheden

Het totaal aan onzekerheden hebben wij in onderstaand overzicht opgenomen, ingedeeld naar getrouw beeld, rechtmatigheid en onzekerheden die het resultaat beïnvloeden.

Onzekerheden	Getrouw beeld	Rechtmatigheid	Invloed resultaat
Inkoop- en investeringsfacturen	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln
Totaal onzekerheden	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln	€ 1,0 mln

De goedkeuringstolerantie voor onzekerheden bedraagt € 40,5 miljoen (3% van de totale lasten). Van de goedkeuringstolerantie dient op basis van onze controleaanpak een bedrag van € 27,0 miljoen gereserveerd te blijven voor onbekende, niet geconstateerde onzekerheden. De resterende € 13,5 miljoen is beschikbaar voor niet gecorrigeerde, geëxtrapoleerde onzekerheden. De bovengenoemde onzekerheid ad € 1,0 miljoen blijft beneden dit bedrag, waardoor wij de jaarrekening op dit punt kunnen goedkeuren.

Dit betekent dat een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening van uw gemeente kan worden afgegeven, zowel voor de getrouwheid als de rechtmatigheid.

4. Bedrijfsvoering

In juli en augustus 2011 hebben wij een tussentijdse controle uitgevoerd naar de belangrijkste bedrijfsprocessen, voor zover relevant in het kader van onze opdracht tot controle van de jaarrekening. Deze controle had betrekking op de periode van januari tot en met juni 2011. Naar aanleiding hiervan hebben wij een boardletter uitgebracht. De aanvullende opmerkingen naar aanleiding van de afronding van de controle van de inkoopfacturen hebben wij in hoofdstuk 6 opgenomen.

5. Jaarrekening

5.1 Jaarrekeningproces

Met ingang van controlejaar 2011 voeren wij de jaarrekeningcontrole anders uit als in voorgaande jaren. Bij de aanbesteding, die ten grondslag heeft gelegen aan de nieuwe auditovereenkomst, is aangegeven dat de jaarrekeningcontrole primair centraal zal plaatsvinden bij het concern. Het concern reikt ons daarbij een controleerbare jaarrekening aan. Dit houdt in dat het concern een analyse doet van de jaarrekening als geheel en er zorg voor draagt dat alle onderliggende stukken en analyses van jaarrekeningposten bij het concern beschikbaar zijn.

Tijdens de controle is gebleken dat deze aanpak niet goed werkte. Hoewel veel onderliggende stukken werden aangeleverd, ontbraken bij het concern op onderdelen de nodige inhoudelijke analyses van jaarrekeningposten. Na overleg met het concern is besloten de controleaanpak te wijzigen, waarbij voor een deel van de controlewerkzaamheden de werkzaamheden zijn uitgevoerd bij de diensten. Dit heeft tot suboptimalisatie van de uitvoering van onze controle geleid.

Vorig jaar hebben wij u gerapporteerd dat het concern een belangrijke functie dient te vervullen bij de totstandkoming van de jaarrekening. Enerzijds is het concern verantwoordelijk voor de samenstelling van de jaarrekening en anderzijds voor een inhoudelijke kritische beoordeling daarvan. De inhoudelijke beoordeling van de jaarrekening door het concern kan naar onze mening beter. Dit verhoogt de kwaliteit van de jaarrekening. Daarnaast bevordert het de snelheid van het proces en komt het de efficiency en effectiviteit van de controle ten goede. Daardoor kunnen wij nog meer dan nu een bijdrage leveren aan de verbetering van de kwaliteit van verslaglegging.

Evenals vorig jaar zijn wij overigens van mening dat het concern een stevigere positie moet krijgen met betrekking tot de interne beheersing en de planning en control. Dit geeft een positieve impuls aan de kwaliteit van de interne beheersing.

Naar wij hebben begrepen zal er binnenkort een bedrijfsplan Financiën en Control aan het college worden voorgelegd dat mede invulling geeft aan ons advies de concernsturing rond interne beheersing en de planning en control te versterken.

5.2 Financiële positie en resultaat

5.2.1 Algemene beschouwing

In de verslaggevingsregels van gemeenten, het Besluit begroting en verantwoording (Bbv), wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Bij resultaatbepaling mogen geen mutaties in het eigen vermogen plaatsvinden. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het resultaat voor bestemming bedraagt € 64,0 miljoen nadelig. Per saldo is € 79,8 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het resultaat na bestemming € 15,8 miljoen voordelig bedraagt. In onderstaand overzicht hebben wij de mutaties in de reserves schematisch weergegeven (x € 1.000):

Stand van de reserves 31 december 2010	599,2
Per saldo onttrokken aan de reserves en toegevoegd aan de exploitatie	- 79,8
Nog te bestemmen resultaat 2011	15,8
Stand van de reserves per 31 december 2011 (inclusief rekeningresultaat 2011)	535,2

Het eigen vermogen van uw gemeente is in 2011 met een bedrag van per saldo € 64,0 miljoen afgenomen. Voor een meer uitgebreide analyse van het rekeningresultaat over het jaar 2011 alsmede de mutaties in de reserves, verwijzen wij u naar de toelichting in de jaarrekening.

5.3 Balans

5.3.1 Voorraad gronden

Bij de controle van de jaarrekening hebben wij, evenals vorig jaar, bijzondere aandacht besteed aan de waardering van de voorraad gronden, onder meer in relatie tot de huidige economische ontwikkelingen en stagnering van de markt van onroerend goed. Momenteel is het moeilijk om vast te stellen op welke wijze de waarde van de voorraad gronden zich de komende jaren zal ontwikkelen.

Wij adviseren u om de komende periode stringent te monitoren of de aanwezige financiële buffers toereikend zijn om de risico's en/of eventuele extra verliezen binnen de grondexploitatie op te kunnen vangen.

5.3.1.1 Leidsche Rijn

Het complex Leidsche Rijn is een omvangrijk project met nog een relatief lange looptijd (tot en met 2032). Uitgangspunt voor de raad is een budgetneutrale exploitatie. Als gevolg van de omvang, duur en complexiteit is de uiteindelijke uitkomst afhankelijk van een groot aantal onzekere factoren, waaronder rente-, markt- en kostenontwikkelingen alsmede verschuivingen in het realisatietempo. Een adequaat systeem van sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht houden is hierbij essentieel. De bestuursrapportage en de jaarrekening zijn hierbij belangrijke instrumenten.

Het projectbureau heeft de onderscheiden deelcomplexen binnen Leidsche Rijn geactualiseerd per 31 december 2011.

Als gevolg van de economische ontwikkelingen en de stagnering van de markt van onroerend goed is de aanwezige voorziening in 2011 toegenomen van € 60,3 miljoen naar € 96,5 miljoen.

Het verloop van de grondexploitatie/voorziening kan als volgt worden samengevat (bedragen in miljoenen euro's):

Saldo grondexploitatie per 31 december 2010	- 60,3
Infrastructuur	+19,7
Verhoging voorziening aftopping fasering woningbouw	- 59,0
Overig	+ 3,1
Saldo grondexploitatie per 31 december 2011	- 96,5

Met betrekking tot Infrastructuur zijn de budgetten opnieuw geanalyseerd en geraamd. Uit de analyse bleek dat delen van de gereserveerde budgetten en de ruimte voor onvoorzien voorde aan te leggen infrastructuur konden vrijvallen.

De aanvullende voorziening aftopping woning ad € 59,0 miljoen heeft te maken met de uitfasering van de woningbouw. De verkopen worden voor de jaren 2012 en 2013 gesteld op 500 kavels, met ingang van 2014 op 800 kavels. Hierdoor is de betreffende voorziening opgehoogd naar ruim € 70 miljoen.

De samenstelling van de grondexploitatie/voorziening Leidsche Rijn laat het volgende beeld zien (bedragen in miljoenen euro's):

	2011	2010
Positief resultaat conform de opgestelde grondexploitatie	+ 67	+ 46
Af: overall voorziening aftopping fasering woningbouw	- 70	- 12
Af: marktprijscorrectie	- 93	- 94
Tekort/voorziening	- 96	- 60

In enkele deelgebieden zijn de verkopen van kantoren opgenomen. Het gaat hierbij om relatief forse aantallen m2, bij de deelgebieden Leidsche Rijn Centrum en Papendorp moet nog circa 400.000 m2 aan kantoorruimte verkocht worden. Deze verkopen zijn uitgefaseerd tot en met 2032.

De directie van het projectbureau heeft aangegeven wel risico's te zien, maar verwacht dat deze risico's door goede beheersmaatregelen beperkt kunnen blijven. Dit is mede gebaseerd op het advies van de Stedelijke Adviesgroep Kantorenlocatie, dat in de komende Voorjaarsnota zal worden vastgesteld. Om deze reden zijn ten aanzien van dit punt geen afzonderlijke voorzieningen binnen de grondexploitatie opgenomen.

De marktprijscorrectie, die een overall correctie is en in de eerste plaats tot doel heeft de prijs en faseringseffecten binnen de grondexploitatie te kwantificeren, is gehandhaafd op 10% van de nog te realiseren opbrengsten. Deze bedraagt ultimo 2011 € 93,2 miljoen (ultimo 2010: € 94,4 miljoen).

Bij onze controle hebben wij de algemene uitgangspunten die zijn toegepast bij het actualiseren van de complexen per 31 december 2011 beoordeeld.

Hierbij is te denken aan de ontwikkeling van de marktprijzen, de kosteninflatie en de afzetbaarheid van woningen en kantoren. De geformuleerde uitgangspunten komen ons realistisch voor en liggen in lijn met vorig jaar en met onze ervaringen in de sector.

5.3.1.2 Projectorganisatie Stationsgebied (POS)

Per 31 december 2011 is grondexploitatie van de huidige fase (fase 1) van POS geactualiseerd. Ten opzichte van de grondexploitatie ultimo 2010 is er sprake van een verslechtering van € 37,7 miljoen, waardoor de voorziening ultimo 2011 op € 57,7 miljoen uitkomt.

Het verloop van het saldo van de voorziening kan als volgt worden weergegeven (bedragen in miljoenen euro's):

Voorziening 31 december 2010	20,0
Besluitvorming n.a.v. Programmabegroting 2012 (raadbesluit november 2011):	
Bij: taakstelling grondexploitatie 2011	6,3
Bij: plankosten 2013 tot en met medio 2014	7,5
Bij: overig	2,0
Af: vrijval in verband met Westpleintunnel	<u>- 15,8</u>
Effect op voorziening	0,0
Actualisering complex ultimo 2011:	
Bij: negatieve bijstellingen	47,8
Af: positieve bijstellingen	<u>- 10,1</u>
Effect op voorziening	37,7
Voorziening 31 december 2011	57,7

Op 3 november 2011 heeft de raad besloten om:

- In te stemmen met de aanpassing van de fasering door de Westpleintunnel inclusief vastgoedontwikkeling over te hevelen naar fase 2.
- Ermee in te stemmen het positieve effect hiervan op de grondexploitatie fase 1 ad € 15,8 miljoen aan te wenden om het geprognoseerde tekort in de grondexploitatie ad € 6,3 miljoen terug te brengen tot nul, ter dekking van de plankosten POS voor 2013 tot medio 2014 ad € 7,5 miljoen en voor het maken van een structuurvisie en grondexploitatie Jaarbeursterrein en het Lombokplein e.o. ad € 2 miljoen.

Voor fase 2 is nog geen grondexploitatie beschikbaar. Met het doorschuiven van de Westpleintunnel is in fase 1 een bedrag van € 15,8 miljoen "vrijgemaakt". Daarbij moet worden bedacht dat fase 2 zwaarder wordt belast dan oorspronkelijk in de planning is opgenomen. Mede gelet op de onzekere ontwikkelingen in de vastgoedmarkt is het onzeker of fase 2 nog budgettair neutraal kan worden uitgevoerd. Daar komt eerst duidelijkheid in als er voor fase 2 een grondexploitatie wordt opgesteld.

5.3.1.3 Binnenstedelijke complexen

De binnenstedelijke complexen bestaan uit een 40-tal complexen op diverse locaties in de stad. Per 31 december 2011 zijn de complexen intern geanalyseerd en is beoordeeld of de uitgangspunten met betrekking tot de waardering nog actueel zijn. Daaruit zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen. Ultimo 2011 bedraagt de voorziening circa € 36,3 miljoen (2010: € 38,0 miljoen).

In 2011 is een 10-tal complexen afgesloten. Dit heeft geleid tot een winst van circa € 11,2 miljoen. Dit resultaat is verwerkt in de programmarekening.

Wij merken daarbij nog op dat er diverse complexen zijn waarvan de uitvoering in de beginfase staat en waarbij nog relatief veel kosten gemaakt moeten worden en relatief veel verkopen moeten plaatsvinden.

Wij noemen in dit verband het complex Centrum-kwadrant Overvecht en het complex Voordorp Zuid. De risico's die hiermee verband houden zijn ultimo 2011 zo goed mogelijk ingeschat en financieel verwerkt. Wij adviseren u deze risico's stringent te blijven monitoren.

Tot slot adviseren wij u bij de binnenstedelijke complexen alert te zijn op “verkapte” tussentijdse winstnemingen die nog niet aan de complexen kunnen worden onttrokken. Zo is in het complex Voordorp Zuid een kostenpost opgenomen van € 5 miljoen betreffende een bijdrage aan het concern van € 1 miljoen per jaar over de jaren 2011 tot en met 2015. Aangezien dit complex in de beginfase staat, is er nog geen sprake van winst. Dergelijke bijdragen kunnen alleen plaatsvinden door middel van de bestemming van tussentijdse winstnemingen.

5.4 Single information Single audit (SiSa)

De wetgeving rondom SiSa schrijft voor dat de accountant van de gemeente haar controlebevindingen dient te rapporteren als de volgende rapporteringstoleranties worden overschreden:

1. € 10.000 indien de lasten kleiner of gelijk zijn aan € 100.000.
2. 10% indien de lasten groter dan € 100.000 en kleiner of gelijk zijn aan € 1.000.000.
3. € 100.000 indien de lasten groter zijn dan € 1.000.000.

In bijlage 1 hebben wij de voorgeschreven tabel opgenomen met onze bevindingen per SiSa-regeling. Wij hebben bij de controle vastgesteld dat alle controlebevindingen onder de genoemde rapporteringstoleranties blijven.

6. Bevindingen inkoopfacturen

Wij hebben verspreid over 2011 in totaal 76 inkoopfacturen gecontroleerd. De belangrijkste controlepunten hadden betrekking op de juistheid van de autorisatie, de aanbestedingen, de prestatielevering en de prijs.

De controle is vooral over het tweede halfjaar 2011 wat beter verlopen dan in voorgaande jaren, maar het blijft een moeizaam proces. Na diverse controlemomenten is de documentatie opgeleverd. Er resteren uiteindelijk vijf onzekerheden en één fout. De onzekerheden gaan met name over onduidelijkheid over de autorisatie van de opdracht en de onderbouwing van de prestatielevering. De fout had betrekking op een onjuiste toekenning van een indexering. De omvang van de fout is beperkt en behoeft niet geëxtrapoleerd te worden. De onzekerheden zijn omvangrijker en resulteren, in een geëxtrapoleerde onzekerheid van circa € 1,0 miljoen.

Naast fouten en onzekerheden is er ook een aantal procedurele afwijkingen te melden:

- In 14 van de 76 gevallen is de aanbesteding ten onrechte niet gemeld aan bureau Concern Inkoop.
- In 9 van de 76 gevallen is vooraf geen goedkeuring voor het in rekening gebrachte meerwerk vastgelegd. Dit had in overeenstemming met de gangbare procedures wel gemoeten. Achteraf is het meerwerk wel geautoriseerd.

Naar aanleiding van onze bevindingen hebben wij het concern geadviseerd de volgende verbeteringen te implementeren:

- Kennis vergroten van de meerwerkprocedure.
- Aanscherpen naleving van het vooraf autoriseren van meerwerk.
- Bij handtekeningen de naam en functie aangeven, zodat vanuit de interne controle kan worden gecontroleerd wie geautoriseerd heeft.
- Het aanscherpen van de naleving meldingsplicht aanbestedingen bij bureau Concern Inkoop.
- Het beter documenteren van prestatielevering door de budgethouders.
- Extra aandacht voor de toepassing van indexeringen.

Inmiddels is een plan opgesteld, waarbij de gemeente aanstuurt op structurele verbetering van de inkooporganisatie.

7. Wet houdbare overheidsfinanciën

Momenteel ligt een ontwerp-wetsvoorstel voor ter consultatie aan de Nederlandse decentrale overheden ten aanzien van de Wet houdbare overheidsfinanciën (HOF). Door middel van dit wetsvoorstel, dat naar verwachting in werking gaat treden met ingang van 1 januari 2013, geeft de Nederlandse staat invulling aan de recente Europese afspraken ten aanzien van begrotingsdiscipline.

Ook de belangrijkste uitgangspunten en randvoorwaarden van het Nederlandse budgettaire beleid - zoals de begrotingsregels - zijn onderdeel van het wetsvoorstel. De ministerraad heeft hier op 23 december 2011 mee ingestemd op voorstel van de ministers De Jager van Financiën en Spies van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en staatssecretaris Atsma van Infrastructuur en Milieu.

Het wetsvoorstel bepaalt dat niet alleen het rijk maar ook de decentrale overheden zich moeten houden aan de doelstellingen uit het aangescherpte Stabiliteits- en Groeipact.

Dit houdt in dat ook gemeenten, provincies en waterschappen moeten bijdragen aan het beperken van het begrotingstekort van de collectieve sector. Waar voorheen het begrotingstekort voor de decentrale overheden op het niveau van de macro-economie werd getoetst, worden met de invoering van de Wet HOF individuele gemeenten getoetst en kunnen zij worden gestraft voor het begrotingstekort op kasbasis.

Effecten voor uw gemeente

Indien de Tweede Kamer in de zomer van 2012 het wetsvoorstel in ongewijzigde vorm aanneemt, heeft de uitwerking van deze wetgeving impact op de bedrijfsvoering van uw gemeente. De VNG heeft in januari 2012 twee nadelige effecten van deze wetgeving aangehaald. Enerzijds worden de decentrale overheden geremd om te investeren, hetgeen een nadelig effect heeft op de economie. Anderzijds worden gemeenten die toch investeren aangepakt door middel van een bestuurlijke boete.

Dit heeft voor een gemeente een behoorlijk effect op niet alleen de realisatie van de investeringen in haar eigen vastgoed, maar ook op de investeringen in complexen van de grondexploitatie. Immers, bij de grondexploitatie-complexen gaan de kosten vaak voor de baat uit, met name daar waar gemeenten zelf een actieve grondpolitiek voeren.

De Wet HOF vraagt dan ook om aandacht op onder meer de volgende aspecten uit uw bedrijfsvoering:

- Structureel sluitende begroting.
- Sturen op het aandeel van uw gemeente in de omvang van het EMU-saldo.
- Sturen op de omvang en ontwikkeling van de schuldpositie.
- Investeringsprogramma en financieringsplanning goed op elkaar afstemmen (zo mogelijk ideaalcomplex).
- Financiële en maatschappelijke gevolgen in kaart brengen van mogelijke stopzetting in investeringen.

8. Afsluiting

Wij vertrouwen erop u hiermee van dienst te zijn geweest en zijn graag bereid tot het geven van een nadere toelichting.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

K. Bruggeman RA

Bijlage:

- Single information Single audit (SiSa)

Bijlage I. Single information Single audit (SiSa)

De wetgeving rondom SiSa schrijft voor dat de accountant van de gemeente haar controlebevindingen dient te rapporteren als de volgende rapporteringstoleranties worden overschreden:

1. € 10.000 indien de lasten kleiner of gelijk zijn aan € 100.000.
2. 10% indien de lasten groter dan € 100.000 en kleiner of gelijk zijn aan € 1.000.000.
3. € 100.000 indien de lasten groter zijn dan € 1.000.000.

	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
A1	Verzameluitkering Veiligheid & Justitie	Geen	0	Nvt
A4	Regeling uitstapprogramma voor prostituees (RUPS)	Geen	0	Nvt
C1	Verzameluitkering BZK	Geen	0	Nvt
C3	Brede doeluitkering Sociaal, Integratie en Veiligheid (GSB/SIV)	Geen	0	Nvt
D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	Geen	0	Nvt
D5	Regionale verbetering binnenklimaat primair onderwijs 2009	Geen	0	Nvt
D9	Onderwijsachterstanden-beleid (OAB) 2011-2014	Geen	0	Nvt
E5	Verzameluitkering VROM	Geen	0	Nvt
E6	Bodemsanering (exclusief Bedrijvenregeling)	Geen	0	Nvt
E7	Innovatieprogramma Klimaatneutrale Steden (Planstudies)	Geen	0	Nvt

E10	Tijdelijke subsidieregeling Innovatieprogramma Mooi Nederland	Geen	0	Nvt
E11B	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit	Geen	0	Nvt
E12	Nieuwe Sleutel Projecten (NSP)	Geen	0	Nvt
E26	Spoorse doorsnijdingen	Geen	0	Nvt
E30	Quick wins binnenhavens	Geen	0	Nvt
E32	Taxibeleid G4	Geen	0	Nvt
F3	Verzameluitkering EL&I	Geen	0	Nvt
G1C-1	Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)	Geen	0	Nvt
G1C-2	Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)	Geen	0	Nvt
G2	Gebundelde uitkering (WWB+WIJ+IOAW+IOAZ+ levensonderhoud beginnende zelfstandigen Bbz 2004 + WWIK)	Geen	0	Nvt
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)	Geen	0	Nvt
G5	Wet Participatiebudget (WPB)	Geen	0	Nvt
G6	Schuldhelpverlening	Geen	0	Nvt
G7	Verzameluitkering SZW	Geen	0	Nvt
H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	Geen	0	Nvt
H3	Seksualiteitscoördinatie- en	Geen	0	Nvt

	hulpverlening + aanvullende curatieve SOA bestrijding			
H5	Vrouwenopvang incl. advies- en steunpunt huiselijk geweld	Geen	0	Nvt
H10	Brede doeluitkering Centra voor Jeugd en Gezin (BDU CJG)	Geen	0	Nvt

Bij de controle van SiSa hebben wij vastgesteld dat alle controlebevindingen onder de genoemde rapporteringstoleranties blijven.